

**САМАРҚАНД ВИЛОЯТИДАГИ САВДО КОРХОНАЛАРИДА БОШҚАРУВ
 САМАРАДОРЛИГИ ОШИРИШ КЎРСАТКИЧЛАРИНИНГ ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ**

А.Н.Холиқулов

СамИСИ Иқтисодий таҳлил ва статистика кафедраси мудири, и.ф.н., профессор

АННОТАЦИЯ

Мақолада “Самарқанд вилоятидаги савдо корхоналарида бошқарув самарадорлиги ошириш кўрсаткичларининг қиёсий таҳлили кенг ёритиб берилган.

Калит сўзлар: Савдо, савдо корхоналари, чакана савдо, товар айланмаси, истеъмол бозори, хизмат кўрсатиш.

**СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ
 УПРАВЛЕНИЯ В ТОРГОВЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ**

А.Н. Холиқулов

профессор, кандидат экономических наук, заведующий кафедрой экономического анализа и статистики Самаркандского института экономики и сервиса (СамИСИ)

АННОТАЦИЯ

В статье широко освещен сравнительный анализ показателей повышения эффективности управления на предприятиях торговли Самаркандской области.

Ключевые слова: Торговля, торговые предприятия, розничная торговля, товарооборот, потребительский рынок, услуги.

**COMPARATIVE ANALYSIS OF INDICATORS FOR IMPROVING MANAGEMENT
 EFFICIENCY IN TRADE ENTERPRISES OF THE SAMARKAND REGION**

A.N. Kholiqulov

Professor, PhD in Economics, Head of the Department of Economic Analysis and Statistics Samarkand Institute of Economics and Service (SamIES)

ANNOTATION

In the article, "Comparative analysis of indicators of improving management efficiency in trade enterprises in Samarkand region is widely covered.

Key words: Trade, trade enterprises, retail trade, commodity turnover, consumer market, service.

Истеъмол бозорида монополияга карши бошқарув тизимини такомиллаштириш механизмлари топиш учун энг аввало макродаражада эмас балки, макродаражадаги корхоналар рақобатини ривожлантириш зарур, яъни давлат томонидан кичик корхоналар ривожланиши учун тегишли йўл йўриқлар очиб берилиши мақсадга мувофиқ. Савдо соҳасида кичик корхоналар қай даражада ривожланаётганлигини билиш учун худудлар даражасида чакана савдо товар айланмасини таҳлил қилиб чиқишимиз лозим. Бунинг учун энг аввало вилоятимиз туманлари бўйича чакана савдо товар айланмаси ҳажмини кўриб чиқишимиз лозим (1-жадвал).

1-жадвал

**Самарқанд вилояти туманлари бўйича чакана савдо товар айланмаси ҳажми
 (амалдаги нархларда; минг сўм)**

	2016 й.	2017 й.	2018 й.	2019 й.	2020 й.	январ-декабр 2021 й.*
Самарқанд вилояти	7 605,2	8 973,5	11 123,1	13 877,3	16 816,8	21 004,2

<i>шаҳарлар:</i>						
Самарқанд ш.	1 954,4	2 310,6	3 068,9	4 231,8	6 358,0	8 492,9
Каттакўрғон ш.	467,9	561,8	592,3	772,9	912,2	1 267,4
<i>туманлар:</i>						
Оқдарё	198,7	235,5	330,1	287,3	458,1	548,2
Булунгур	374,3	473,3	799,3	724,1	730,0	933,9
Жомбой	204,6	244,1	304,5	388,1	588,1	778,4
Иштихон	307,5	368,0	464,4	605,4	596,1	750,2
Каттакўрғон	356,1	422,1	441,8	564,7	738,0	873,8
Қўшработ	278,6	333,2	372,0	444,7	370,4	345,9
Нарпай	308,6	366,4	402,2	463,2	559,4	636,8
Паяриқ	315,2	377,0	415,4	476,5	663,1	803,9
Пастдарғом	597,8	684,6	823,3	952,0	1 025,2	1 084,0
Пахтачи	295,3	348,4	439,6	485,0	346,5	379,5
Самарқанд	308,5	339,8	582,3	872,0	825,0	1 027,0
Нуробод	320,4	376,0	415,6	510,9	416,0	416,7
Ургут	1 079,6	1 256,5	1 326,2	1 703,0	1 751,8	2 065,1
Тайлоқ	237,7	276,2	345,2	395,7	478,9	600,5

Самарқанд вилояти туманлари бўйича чакана савдо товар айланмаси ҳажмига қарайдиган бўлсак, Самарқанд вилояти бўйича 2016 йилга қараганда, 2021 йилда 2,76 баробар кўп бўлган. Бундай ўсишга энг катта таъсир қилган ҳудудларга Самарқанд шаҳри, Ургут тумани ва Каттакўрғон шаҳарларини кўрсатишимиз мумкин. Вилоят ҳудудида чакана савдо товар айланмаси энг кам ҳудудлар бўлиб, Қўшрабо тумани, Пахтачи тумани ва Нуробод туманларини кўрсатишимиз мумкин.

Умуман олганда Самарқанд вилоятида чакана савдо товар айланмаси 2016-2021 йиллар мобайнида ўсиш тенденциясига эга бўлганлигини кўришимиз мумкин (1-расм).

1-расм. 2016-2021 йиллар мобайнида Самарқанд вилоятида чакана савдо товар айланмасининг ўсиб бориш тенденцияси.

Юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, аҳоли жон бошига чакана савдо товар айланмаси республика ўртача кўрсаткичидан паст ҳисобланади. Бу кўрсаткич бўйича Самарқанд вилояти ҳудудлари кўрсаткичларини таҳлил қилишни мақсадга мувофиқ деб топдик. 2-жадвал)

2-жадвал

Самарқанд вилояти туманлари бўйича аҳоли жон бошига чакана савдо товар айланмаси

(амалдаги нархларда; минг сўм)

	2016 й.	2017 й.	2018 й.	2019 й.	2020 й.	2021 й.
Самарқанд вилояти	2 102,1	2 436,7	2 965,1	3 625,2	4 298,3	5 264,9
<i>шаҳарлар:</i>						
Самарқанд ш.	3 747,6	4 387,0	5 748,0	7 815,0	11 579,0	15 253,1
Каттакўрғон ш.	5 485,4	6 495,2	6 769,2	8 723,5	10 124,4	13 897,4
<i>туманлар:</i>						
Оқдарё	1 340,7	1 557,4	2 142,3	1 834,5	3 885,0	3 355,0
Булунғур	2 155,1	2 670,7	4 418,2	3 933,1	3 382,1	4 876,9
Жомбой	1 300,6	1 514,9	1 842,0	2 293,6	2 331,3	4 368,2
Иштихон	1 309,5	1 536,0	1 896,2	2 425,7	2 688,4	2 871,0
Каттакўрғон	1 400,7	1 629,0	1 671,7	2 099,2	2 615,4	3 126,2
Кўшработ	2 287,6	2 683,0	2 934,1	3 439,2	2 749,3	2 563,8
Нарпай	1 544,3	1 802,0	1 945,0	2 204,6	2 859,6	2 930,6
Паяриқ	1 359,6	1 594,2	1 720,7	1 935,3	2 630,4	3 122,0
Пастдарғом	1 818,4	2 041,3	2 403,7	2 730,2	2 874,8	2 980,3
Пахтачи	2 182,5	2 535,7	3 142,2	3 408,2	2 391,5	2 581,7
Самарқанд	1 315,5	1 421,0	2 389,2	3 514,9	3 247,9	3 965,1
Нуробод	2 290,4	2 636,7	2 856,5	3 451,9	3 414,1	2 697,3
Ургут	2 322,0	2 639,7	2 717,1	3 412,1	2 361,5	3 926,8
Тайлоқ	1 278,4	1 455,4	1 781,5	2 002,8	2 800,0	2 889,7

Берилган маълумотларни таҳлил қилиб чиқадиган бўлсак, аҳоли жон бошига чакана савдо товар айланмаси вилоят бўйича 2021 йилда 2015 йилга нисбатан 2,5 баробар ошганлигини кўришимиз мумкин. Бу бўйича юқори ўсишга эришган ҳудудлар Самарқанд шаҳри (4,07 марта), Жомбой тумани (3,36 марта), Самарқанд тумани (3,01 марта) кўрсатиб ўтиш мумкин. Мутлақ миқдорлар солиштирадиган бўлсак, шаҳар жойларида қишлоқ жойларига қараганда уч-тўрт баробар юқори эканлигини кўрсатишимиз мумкин.

Маълумотларни таҳлил қилишида мутлақ кўрсаткичлар кўпинча тўғри хулосалар бериш учун етарли бўлмайди, шунинг учун ҳам кўпгина ҳолатларда тўғри хулосалар чиқариш учун нисбий кўрсаткичлардан фойдаланилади. Шунинг учун ҳам қуйидаги жадвалда Самарқанд вилояти туманлари бўйича чакана савдо товар айланмаси ҳажмининг ўсиш суръати келтирилган (3-жадвал).

Самарқанд вилояти туманлари бўйича чакана савдо товар айланмаси ҳажмининг ўсиш суръати

(ўтган йилга нисбатан фоизда)

	2016 й.	2017 й.	2018 й.	2019 й.	2020 й.	январ-декабр 2021 й.*
Самарқанд вилояти	115,0	100,7	105,0	108,1	109,0	111,7
<i>шаҳарлар:</i>						
Самарқанд ш.	112,1	100,9	110,2	116,4	116,0	108,4
Каттақўрғон ш.	118,3	102,5	104,6	104,4	112,0	110,9
<i>туманлар:</i>						
Оқдарё	119,7	101,1	104,2	99,3	114,9	108,9
Булунғур	116,2	102,4	102,5	101,4	93,2	112,0
Жомбой	116,1	101,8	106,5	105,3	103,3	119,2
Иштихон	118,1	102,2	104,2	111,1	89,4	109,9
Каттақўрғон	117,0	101,2	104,1	103,3	118,2	117,4
Қўшрабат	118,9	102,1	101,4	103,4	111,1	117,0
Нарпай	116,4	101,3	103,3	101,0	115,1	111,7
Паяриқ	115,6	102,1	104,7	97,8	101,8	116,1
Пастдарғом	116,6	97,8	102,1	101,0	106,3	108,5
Пахтачи	114,8	100,7	102,0	105,4	104,4	114,1
Самарқанд	111,6	100,5	103,5	122,1	116,4	122,5
Нуробод	118,7	100,1	102,7	101,9	106,7	114,7
Ургут	113,2	99,3	101,4	104,3	100,0	114,9
Тайлоқ	116,6	99,2	104,1	107,4	99,6	115,5

Маълумотлардан кўриниб турибдики, 2016 йилда Самарқанд вилоятида чакана товар айланмасининг ўсиш суръати энг юқори бўлган. 2017 йилда бу кўрсаткичнинг ўсиш суръати кескин пасайган. Кейинги йилларда яна ўсиш кўрсаткичлари бир маромда ўсиб борган. Самарқанд вилоятида чакана савдо товар айланмаси 2021 йилда энг яхши ўсиш суръатига Жомбой, Каттақўрғон ва Қўшрабат туманлари эришган, 2020 йилда Каттақўрғон тумани, Самарқанд тумани ва Самарқанд шаҳри, 2019 йилда Самарқанд тумани, Самарқанд шаҳри ва Иштихон тумани, 2018 йилда Самарқанд шаҳри, Жомбой тумани ва Паяриқ тумани, 2017 йилда Каттақўрғон шаҳри, Булунғур ва Иштихон тумани, 2016 йилда Оқдарё, Қўшрабат ва Нуробод туманлари эришган. 2016-2021 йиллар мобайнида чакана савдо товар айланмаси ўсиш ҳолати кузатилганлигини кўришимиз мумкин, лекин шу йиллар мобайнида вилоятимизнинг айрим ҳудудларида ўтган йилга қараганда пасайиш ҳолатлари ҳам кузатилган, жумладан 2017 йилда Пастдарғом, Ургут ва Тайлоқ туманларида, 2019 йилда Оқдарё ва паяриқ туманларида, 2020 йилда Булунғур, Иштихон ва Тайлоқ туманларида кузатилган.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. **Янги Ўзбекистон стратегияси.** – Тошкент: “Ўзбекистон”, 2021.
2. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. **Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичлари.** – Тошкент, 2016–2022.
3. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. **Худудлар бўйича чакана савдо товар айланмаси статистик маълумотлари.** – Тошкент, 2016–2021.
4. Абдурахмонов Қ.Х. **Иқтисодиёт назарияси.** – Тошкент: “Иқтисодиёт”, 2019.
5. Холиқулов А.Н. **Иқтисодий таҳлил асослари.** – Самарқанд: СамИСИ нашриёти, 2020.
6. O‘zbekiston Республикаси Президентининг савдо ва хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантиришга оид фармон ва қарорлари. – Тошкент, турли йиллар.
7. Kotler P., Keller K. **Marketing Management.** – 15th Edition. – Pearson Education, 2016.
8. McCarthy E.J., Perreault W.D. **Basic Marketing: A Managerial Approach.** – McGraw-Hill, 2002.
9. Porter M.E. **Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance.** – Free Press, 1985.
10. O‘zbekiston Республикаси Иқтисодиёт ва молия вазирлиги. **Истеъмол бозори ривожланиши бўйича таҳлилий ҳисоботлар.** – Тошкент, 2021.